

Балаларға қосымша білім беру бағдарламаларын іске асыратын ұйымдардың педагогтері мен бейіні бойынша мамандарына арналған «Эстрадалық вокалға оқыту өнері. Әдіс және практика» біліктілікті арттыру курсының білім беру бағдарламасы

1-тарау. Жалпы ережелер

1. Балаларға қосымша білім беру бағдарламаларын іске асыратын ұйымдардың педагогтері мен бейіні бойынша мамандарына арналған «Эстрадалық вокалға оқыту өнері. Әдіс және практика» біліктілікті арттыру курсының білім беру бағдарламасы (бұдан әрі – Бағдарлама) балаларға музыкалық қосымша білім беруді дамытуға және әрі қарай жетілдіруге қатысты сұрақтарды қамтиды, педагогтердің теориялық, практикалық білімдерін жаңартуды және кәсіби дағдыларын кеңейтуді, оларға әдістемелік көмек көрсетуді қарастырады.

2. Бағдарлама Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігінің «Республикалық қосымша білім беру оқу-әдістемелік орталығы» РМҚК педагогтердің кәсіби қиындықтары мен қажеттіліктерін сауалнама жүргізу арқылы диагностикалау, сондай-ақ қолданыстағы талаптардың өзгеруі немесе жаңа талаптардың пайда болуы негізінде Қазақстан Республикасының заңнамалық және нормативтік құқықтық актілерін талдау жолымен әзірленді.

3. Біліктілікті арттыру курсының (бұдан әрі – Курс) ұзақтығы 80 сағатты құрайды. Сабақ кестесін құрастыру барысында ғылымның және педагогикалық технологиялардың жаңалықтары ескеріле отырып, Бағдарлама тақырыбына өзгеріс енгізуге болады.

4. Курстың білім беру процесі оқытудың интерактивті формалары арқылы жүзеге асырылады: дәріс, практикалық сабақ, шығармашылық шеберхана, шағын топтарда жұмыс, дөңгелек үстел, конференция, тренинг.

5. Бағдарлама музыкалық білім беруді іске асыратын қосымша білім беру ұйымдары педагогтері мен бейіні бойынша мамандарының кәсіби және педагогикалық шеберліктерін жетілдіруге бағытталған.

6. Бағдарлама жинақталған тәжірибесін таратқан педагогтермен және бейіні бойынша мамандармен тікелей байланысуға, олардың қызметін инновациялық тұрғыдан талдау және зерделеу тәжірибесі негізінде педагогикалық қызметтің вариативтік моделін құруға мүмкіндік береді.

7. Бағдарлама оқыту бағдарламаларын жүргізу әдістемелерін дамытуға және жетілдіруге, эстрадалық вокал өнерін оқытудың дәстүрлі және инновациялық әдістерін қолдану арқылы педагогтердің музыкалық шығармашылығын танытуға ықпал етеді.

2-тарау. Глоссарий

8. Бағдарламада қолданылатын ұғымдар:

1) вокалдық өнер – музыканы дауыспен орындау; әншілік қылдың мәнерлі құралдарымен музыкалық шығарманың мазмұнын беру өнері. Вокалдық өнердің түрлері бар: жеке (жалғыз, бір жолақты); ансамбль (топпен); хор (көпшілік);

2) вокалдық музыка – музыкалық аспаптарда аккомпанементпен немесе онсыз ән айтуға арналған музыка. Вокалдық музыканың негізгі жанрлары: опера, оратория, оперетта, джаз және т. б.;

3) вокализ – вокалдық педагогикада - мәтінсіз дауыс үшін жаттығу немесе этюд. Вокал дауыстап орындалады және әншінің дауыс мәнерлілігін және орындаушылық техникасын дамытуға арналады;

4) аспаптық ән айту – слогтың немесе дыбыс тіркестерінің мағынасы бойынша байланысы жоқ артикуляцияға негізделген буындық ән айту техникасы;

5) шеберлік сынып – жеткілікті кәсіби деңгейіне жеткен адамдар үшін шығармашылық қызметтің белгілі бір саласында жүргізілетін оқыту әдісі және практикалық шеберлікті жетілдіру жөніндегі нақты сабақ;

6) музыкалық декламация – речитатив, ариозо және әннің басқа да түрлерін қамтитын ауызша мәтіннің вокалдық көрінісі.

7) эстрада – ән, би, сахнада цирк, иллюзионизм, сөйлеу жанры, пародия, клоунада сияқты бағыттарды қамтитын көпшілік-ойын-сауық бағытындағы шағын нысандағы сахналық өнердің түрі;

8) эстрадалық вокал – музыкалық қабілеттерін дамыту, әншілік іс-әрекет дағдыларын қалыптастыру және вокалдық дағдыларды жетілдіру: әншілік орнату, дыбыс қалыптастыру, әншілік тыныс алу, артикуляция, интонация, диапазонды дамыту. Ансамбльдік ән айту дағдыларын дамыту, үйлесімді есту және интонацияны дамыту, сондай-ақ ұжымда жұмыс істеу дағдыларын меңгеру.

3-тарау. Бағдарлама тақырыптары

9. Теориялық және практикалық академиялық сағаттар саны көрсетілген Бағдарлама тақырыптары:

1) нормативтік құқықтық модуль – 6 сағат (6 – теория).

Кіріспе. Қазақстан Республикасында балаларға қосымша білім беру: жағдайы және даму келешегі – 2 сағат.

Балаларға қосымша білім беру бағдарламаларын іске асыратын ұйымдардың қызметтерін реттейтін заңнамалық және нормативтік құқықтық негіздері – 2 сағат.

Білім беру ұйымдарында жемқорлыққа қарсы күрес шаралары – 2 сағат;

2) психологиялық-педагогикалық модуль – 10 сағат (4 – теория, 6 – практика).

Балаларға қосымша білім беру ұйымдарындағы оқу процесінің психологиялық-педагогикалық аспектілері – 2 сағат (2 – теория).

Балалар бірлестігімен жұмыс теориясы мен практикасының психологиялық-педагогикалық негіздері – 2 сағат (2 – теория).

Бала жағдайын психологиялық-педагогикалық диагностикалау – 2 сағат (2 – практика).

Балалар бірлестігі жағдайында шығармашылық қызмет арқылы әрекеттесу психологиясы – 2 сағат (2 – практика).

Балалар дарындылығының психологиялық-педагогикалық ерекшеліктері – 2 сағат (2 – практика).

3) теориялық-технологиялық модуль – 16 сағат (12 – теория, 4 – практика).

«Мәңгілік Ел» жалпыұлттық идеясын, «Рухани жаңғыру» бағдарламасын іске асыру жағдайында өскелең ұрпақтың бойында рухани-адамгершілік құндылықтарды тәрбиелеудің өзекті мәселелері – 4 сағат (4 – теория).

Музыкалық қосымша білімнің міндеттері мен даму келешегі. Музыкалық білім мазмұнын жаңарту – 4 сағат (4 – теория).

Балаларға қосымша музыкалық білім беру жүйесіндегі құзыреттілікке бағдарланған білім – 4 сағат (2 – теория, 2 – практика).

Музыкалық білімнің заманауи педагогикалық технологиялары – 4 сағат (2 – теория, 2 – практика);

4) практикаға бағдарланған модуль – 48 сағат (10 – теория, 38 – практика).

Дәстүрлі емес технологияларды қолдану негізінде балалардың әншілік дағдыларын дамыту – 8 сағат (2 – теория, 6 – практика).

Дәстүрлі технологияларды қолдану негізінде балалардың әншілік дауысын дамыту, түзету және қорғау. Ансамбльдік орындау тәсілдері – 8 сағат (2 – теория, 6 – практика).

Эстрадалық вокалға оқытудың заманауи техникалары мен тәсілдері. Білім алушыларды оқытуда және вокалдық шеберлігін дамытуда «STEAM» технологияларын қолдану – 8 сағат (2 – теория, 6 – практика).

Эстрадалық вокал сыныбында ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларды оқыту үдерісінде балалар дауысын қою әдістемесі – 8 сағат (2 – теория, 6 – практика).

Білім алушының музыкалық ой өрісін кеңейту және музыкалық мәдениетін қалыптастыру. «Бэк-вокал» және оның эстрадалық жанрдағы рөлі – 8 сағат (2 – теория, 6 – практика).

Эстрадалық бірлестікпен жұмыстың дәстүрлі және инновациялық әдістері – 6 сағат (6 – практика).

Жобаны қорғау – 2 сағат (2 – практика).

Барлығы – 80 академиялық сағат: теория – 32, практика – 48.

4-тарау. Бағдарламаның мақсаты, міндеттері және күтілетін нәтижелері

10. Бағдарлама мақсаты: педагогтер мен бейіні бойынша мамандардың білімдерін жаңғыртуға және кәсіби шеберліктерін жетілдіруге жағдай жасау.

11. Бағдарлама мақсатына жету үшін келесі міндеттер айқындалған:

1) музыкалық бағыттағы қосымша білім беру ұйымдарының педагогтері мен бейіні бойынша мамандарының кәсіби құзыреттілігін дамыту;

2) қосымша білім беру жүйесіндегі заңнамалық және нормативтік құқықтық актілердегі музыкалық бағыттағы жұмысты ұйымдастыру бойынша жаңартулармен тыңдаушыларды таныстыру;

3) музыкамен жұмыс жағдайында оқыту мен тәрбиелеудің әр алуан түрлеріне кіріктірілген тәсілдерді енгізу;

4) педагогикалық қызметтің жекелеген компоненттерін немесе қазақ ұлттық аспаптарында оқытудың мән-мәтінінде тұтас білім беру үдерісін жобалау;

5) әр баланың өз шамасын дамытуда белсенді, өз бетінше және нәтижелі іс-әрекеті үшін жағдай жасау;

6) педагогтерге әдістемелік және практикалық көмек көрсету.

12. Курс соңында балаларға қосымша білім беру бағдарламаларын іске асыратын ұйымдардың педагогтері мен бейіні бойынша мамандарының білімдері жаңартылады және кәсіби құзыреттіліктерінің дағдылары жетілдіріледі.

Курс соңында тыңдаушылар:

1) біледі:

балаларға қосымша білім беру бағдарламаларын іске асыратын ұйымдардың қызметін реттейтін заңнамалық және нормативтік құқықтық негіздерін;

Қазақстан Республикасында балаларға қосымша білім беруді дамытудың жағдайын және келешегін;

білім беру ұйымдарындағы жемқорлыққа қарсы күрес шараларын;

«Мәңгілік ел» жалпы ұлттық идеясының, «Рухани жаңғыру» бағдарламасының негізінде балалармен және жасөспірімдермен тәрбие жұмысының бағыттарын;

тәрбиенің негізгі қағидаларын (адамгершілік, отансүйгіштік, руханият, төзімділік және тағы басқаларды);

білім берудегі жүйелі, құзыретті және іс-әрекеттік тәсілдің мәнін;

2) меңгереді:

балалардың ақпаратты қабылдау қабілетін бағалау және баланың жағдайын психологиялық-педагогикалық болжау үшін психологиялық-педагогикалық негіздерді пайдалануды;

жас ерекшеліктерін ескере отырып, педагогикалық стилде тұлғалық бағдарлы тәсілді және балаларға білім беруді ұйымдастыру әдісі мен қисынын практикада қолдануды;

балаларға қосымша білім беру ұйымдарында өзара әрекеттестік ерекшеліктерін, коммуникация мен тұлғааралық қарым-қатынас дағдыларын қолдануды;

балалардың даму ортасын қайта құруға белсенді қатысуды;

музыкалық бағыттағы балаларға қосымша білім беру ұйымдарына арналған білім беру бағдарламаларын, оқу-әдістемелік құралдарын іске асыруды;

оқытудың әрбір кезеңінде бағалау өлшемдерінің әр түрлі үлгілері мен құралдарын қолдануды;

3) дағдысын қалыптастырады:

балаларды эстрадалық вокалдық өнерге үйретудегі заманауи білім беру технологиялары;

эстрадалық вокал класында ерекше білім алу қажеттілігі бар балаларды оқыту процесінде балалар дауысын қою әдістемесі;

эстрадалық бірлестікпен жұмыста дәстүрлі және инновациялық әдістермен жұмыс істеу.

5-тарау. Бағдарламаның құрылымы мен мазмұны

13. Бағдарламаның құрылымы:

- 1) жалпы ережелер;
- 2) глоссарий;
- 3) Бағдарлама тақырыптары;
- 4) Бағдарламаның мақсаты, міндеттері және күтілетін нәтижелері;
- 5) Бағдарламаның құрылымы мен мазмұны;
- 6) оқу процесін ұйымдастыру;
- 7) Бағдарламаның оқу-әдістемелік қамтамасыз етілуі;
- 8) оқу нәтижелерін бағалау;
- 9) курстан кейінгі қолдау;
- 10) негізгі және қосымша әдебиеттер тізімі.

14. Бағдарламаның мазмұны төрт модульден тұрады:

- 1) нормативтік құқықтық;
- 2) психологиялық-педагогикалық;
- 3) теориялық-технологиялық;
- 4) практикаға бағдарланған.

15. Нормативтік құқықтық модуль балаларға қосымша білім берудің заңнамалық, нормативтік құқықтық базасының жаңару, қазақстандық білімнің жаңғыру бағыттары бойынша сұрақтарды ашады.

Модульдің болжамды тақырыптары:

1) балаларға қосымша білім беру бағдарламаларын іске асыратын ұйымдардың қызметтерін реттейтін заңнамалық және нормативтік құқықтық негіздері;

2) Қазақстан Республикасында балаларға қосымша білім беру: жағдайы және даму келешегі;

3) білім беру ұйымдарында жемқорлыққа қарсы күрес шаралары.

16. Психологиялық-педагогикалық модуль жас ерекшеліктерін ескере отырып, балаларды тәрбиелеудің, бала тұлғасын дамытудың психологиялық-педагогикалық аспектілері туралы білімдерін жетілдіруді болжайды, педагогикалық ұжымдағы тұлғааралық қарым-қатынас және шиеленістердің алдын алу мәселелерін қарастырады.

Модульдің болжамды тақырыптары:

1) балаларға арналған қосымша білім беру ұйымдарындағы білім беру үрдісінің психологиялық-педагогикалық аспектілері;

2) музыкалық мектеп білім алушысының жеке психологиясы;

3) эстрадалық бірлестіктерге қатысушылардың музыкалық шығармашылық қабілеттерін қалыптастырудың психологиялық-педагогикалық негізі.

17. Теориялық-технологиялық модуль дәстүрлі және жаңа педагогикалық, жобалық және зерттеу технологияларын, музыкалық қызметтің мазмұны мен нысандарын, оларды қолдану ерекшеліктерін, негізгі күтілетін нәтижелерді ашады.

Модульдің болжамды тақырыптары:

1) музыкалық білім берудің міндеттері мен келешегі;

2) қосымша музыкалық білімнің мазмұнын жаңарту;

3) музыкалық білімнің заманауи педагогикалық технологиялары;

4) білім мазмұнын жаңарту жағдайында педагогтардың ақпараттық коммуникациялық құзыреттерін қалыптастыру.

18. Практикаға бағдарланған модуль практикаға бағдарланған білім беруге көшу жағдайында педагогикалық қызметті жетілдіруге, музыкадан практикалық сабақтар барысында меңгеру мүмкін болатын инновациялық жобаларды іске асыруға ықпал етеді.

Модульдің болжамды тақырыптары:

1) дәстүрлі емес технологияларды қолдану негізінде балалардың әншілік дағдыларын дамыту;

2) дәстүрлі технологияларды қолдану негізінде балалардың әншілік дауысын дамыту, түзету және қорғау;

3) эстрадалық вокалға оқытудың заманауи әдістері. Білім алушылардың вокалдық шеберлікке оқытуда және дамытуда «STEAM» технологияларын қолдану;

4) балалар эстрадалық студиясында вокалдық жұмыс әдістемесі;

5) эстрадалық вокал сыныбында ерекше білім алу қажеттіліктері бар балаларды оқыту процесінде балалар дауысын қою әдістемесі;

6) білім алушының музыкалық ой өрісін кеңейту және музыкалық мәдениетін қалыптастыру. «Бэк-вокал» және оның эстрадалық жанрдағы рөлі;

7) эстрадалық бірлестікпен жұмыстағы дәстүрлі және инновациялық әдістердің өзара байланысы.

6-тарау. Оқу процесін ұйымдастыру

19. Оқу процесін ұйымдастыру сабақтарды дәрісханалық және қашықтан оқытуды, сондай-ақ, тыңдаушылардың өз бетінше жұмыс жасауын қарастырады.

20. Бағдарлама педагогтердің шығармашылығын көрсету үшін дәстүрлі және инновациялық тәсілдерді қолдана отырып, қажетті жағдай жасайды. Бағдарлама заманауи талаптарға сәйкес балаларға көркем-эстетикалық бағыттағы қосымша білім беру қызметін, және даму үдерісін заңнамалық және нормативтік құқықтық, ғылыми-зерттеу, бағдарламалық-әдістемелік, практикалық қамтамасыз етуге, Қазақстан Республикасының қосымша білім беру сапасын жетілдіру бойынша мақсаттылық, тұтастық және әрекеттердің жүйелілігін қамтамасыз етуге бағытталған теориялық және практикалық сабақтарды қамтиды.

21. Білім беру процесі оқытудың интерактивті әдістері арқылы жүзеге асырылады: пікірсайыс, шеберлік сынып, бейнефильмдерді талқылау, мәселелерді бірге шешу, жобаны қорғау.

22. Курс тыңдаушыларының мақсатты тобы: меншік нысанына және ведомстволық бағыныстылығына қарамастан балаларға қосымша білім беру бағдарламаларын іске асыратын ұйымдардың педагогтері мен бейіні бойынша мамандары, мәдениет және өнер қызметкерлері.

7-тарау. Бағдарламаның оқу-әдістемелік қамтамасыз етілуі

23. Кешенді оқу-әдістемелік қамтамасыз ету – бұл Бағдарламаның модульдері бойынша қажетті барлық оқу-әдістемелік құжаттардың және материалдардың көмегімен қосымша білім беру ұйымдарының педагогтері мен бейіні бойынша мамандарын оқытуды ұйымдастыру және оны іске асыру үшін қажетті жиынтық.

24. Оқу-әдістемелік қамтамасыз ету мынадай материалдардан тұрады:

оқу-әдістемелік құралдар;
 тренер/оқытушы/тьютор, тыңдаушыға арналған әдістемелік ұсынымдар;
 дәріс конспектісі;
 практикалық сабақтар бойынша құралдар;
 білуін, меңгеруін, дағдысын бақылау материалдары;
 глоссарий (анықтамалық, сөздік);
 презентациялау және үлестірмелі материалдары;
 практикалық сабақтың әдістемелік материалдары;
 аудио, бейне және мультимедиялық материалдар;
 негізгі, қосымша әдебиеттер ретінде тыңдаушыларға ұсынылатын оқу әдебиеттерінің тізімдері және басқалар.

Оқу-әдістемелік кешендер басылым (кітаптар, кітапшалар) нұсқасында, электронды түрінде де қолданылуы мүмкін.

25. Бағдарламаның модульдері бойынша оқу-әдістемелік қамтамасыз ету:

- 1) нормативтік құқықтық модуль – Қазақстан Республикасының білім мәселелері бойынша заңнамалық және нормативтік-құқықтық актілерімен;
- 2) психологиялық-педагогикалық модуль – электрондық оқыту ресурстарымен (аудио-, бейне- материалдары, анимация және суретпен сипаттау), тренингтің, практикалық сабақтың әдістемелік материалдарымен;
- 3) теориялық-технологиялық модуль – оқу-тәрбие жұмысын ұйымдастыру бойынша бағдарламалармен, білім мазмұнын жаңарту бойынша әдістемелік ұсынымдармен, оқу-әдістемелік құралдарымен, оқу-анықтамалық (глоссарий, анықтамалық, сөздік және басқалар) материалдарымен;
- 4) практикаға бағдарланған модуль – заманауи оқу-әдістемелік кешендердің, практикалық сабақтардың, шеберлік сыныптардың, тренингтердің, презентациялау материалдарының әзірлемелерімен;
- 5) әр модуль – басылып шыққан немесе электронды нұсқадағы дәрістердің конспектілерімен іске асырылады.

8-тарау. Оқу нәтижелерін бағалау

26. Курс соңында балаларға қосымша білім беру бағдарламаларын іске асыратын ұйымдардың педагогтері мен бейіні бойынша мамандардың білімдерін жаңарту, толықтыру және кәсіби құзыреттілігінің дағдыларын жетілдіру қарастырылады.

27. Оқу процесінің соңында тыңдаушылардың білімдерін бақылау және бағалау (таңдау бойынша) мақсатында:

- 1) жобаны презентациялау;
- 2) қорытынды тестілеу өткізіледі.

28. Курс қорытындысы бойынша тест тапсырмалары:

- 1) білім беру жүйесіндегі заңнамалық және нормативтік құқықтық актілерді;

- 2) қосымша білім беру ұйымдарын басқаруға заманауи тәсілдерді;
- 3) шығармашылық қызмет процесінде психологиялық-педагогикалық аспектілерді;
- 4) оқытудың инновациялық технологиялары мен әдістерін білуге тиісті сұрақтарды қамтиды.

29. Курстың қорытындысы бойынша жобаны презентациялау оқыған модульдері бойынша жеке немесе топта зерттеу жұмысын қорғауды қарастырады.

30. Бағдарламаны іске асырудың қорытындысы бойынша бақылау жұмысын бағалау өлшемдері.

«Сынақ» (тест: 50 пайыз және одан жоғары) – педагог және бейіні бойынша маман орындалған тапсырманың проблемалық саласын біледі, шешілетін проблеманың бастапқы себептерін түсінеді, тапсырманы орындау үшін білімдерін қолданады, проблеманы шешу үшін тәсілдерді (әдістер, құралдар, нысандар, аспаптар және тағы басқа) талдайды және жинақтайды, күнделікті практика проблемаларын шешу үшін тапсырманы орындау маңыздылығын бағалайды.

«Сынақтан өтпейді» (тест: 50 пайыздан төмен) – педагог және бейіні бойынша маман орындалған тапсырманың проблемалық саласын жеткіліксіз біледі, шешілетін проблеманың бастапқы себептерін түсінбейді, тапсырманы орындау үшін білімдерін қолданбайды, проблеманы шешу үшін тәсілдерді (әдістер, құралдар, нысандар, аспаптар және тағы басқа) талдай алмайды және жинақтай алмайды, күнделікті практика проблемаларын шешу үшін тапсырманы орындау маңыздылығын төмен бағалайды.

9-тарау. Курстан кейінгі қолдау

31. Курстан кейінгі қолдау педагогтің жеке міндеттерін шешуге бағдарланған, мынадай элементтерден тұрады: өзін анықтауы, құзыреттілігінің өзектілігі, қайта байланыс, үздіксіздік. Курстан кейінгі кезең толық жасалған рефлексияны, Курстан соң олардың іске асыратын қызметі туралы шығармашылық есебін болжайды.

32. Курстан кейінгі қолдауда педагогтің қызметіне мынадай нысандар қолданылады:

- 1) кәсіби дамуының нәтижелері;
- 2) педагог курс өткен соң бірінші күнтізбелік жыл ішінде үштен кем емес өзіндік жұмысын ұйымдастыру және өткізу;
- 3) Курс өткен және алған білімін, біліктілігін, дағдыларын жұмыс тәжірибесінде қолданатын педагогтерді тәжірибе алмасу бойынша іс-шараларға қатысуға тарту, олардың іс-тәжірибесін көпшілік алдында мойындау (бұқаралық ақпарат құралдарындағы басылымдары);
- 4) Курс бағдарламасына түзету енгізу.

33. Педагогтің қызметіне курстан кейінгі қолдау мониторингі үш жыл бойы жылына бір рет сырттай немесе қашықтық нысанында өткізіледі.

34. Курстан соң әр тыңдаушы кәсіби дамуының жеке жоспарын даярлайды және курс ұйымдастырушыларына шығармашылық есебін жібереді.

10-тарау. Негізгі және қосымша әдебиеттер тізімі

35. Курстың оқу процесін өткізу барысында қолданылатын негізгі және қосымша әдебиеттер тізімі:

1) Работа над голосом с вокалистами на занятиях по сценической речи: оқу құралы, Захаров А. И., 2013ж.;

2) Теория постановки голоса в связи с физиологией органов, воспроизводящих звук. С приложением практических советов учащимся пению и артистам (репринт) Сонки С., 2016ж.;

3) Научные основы постановки голоса Заседателев Ф., 2018ж.;

4) Теория и методика музыкального воспитания: оқу құралы, Дьяченко И. Ю., 2014ж.;

5) Теория и методика музыкального воспитания. Оқу құралы. Жумалиева Г., Сулейменова Р. – Астана: Фолиант, 2011 ж.;

6) Лукьянова Р., Гринько Н., Мылтыкбаева М., Сайгафарова Л., Шанбатырова Г., Шемякина Т. Сольфеджио 2ч. Двухголосие. – Астана, 2005ж.;

7) Шиеленістік жағдайларды шешу, толеранттылық және әр алуан мәдени ортада әрекеттесу бойынша әлеуметтік құзыреттілікті қалыптастыру. Білім беру жүйесінің басшыларына, психологтарына, педагогтеріне және әлеуметтік қызметкерлеріне арналған әдістемелік құрал. Л.У. Асылбекова – «Республикалық қосымша-білім беру оқу-әдістемелік орталығы» РМҚК, Астана, 2013 ж.;

8) Қосымша білім беру педагогтерінің кәсіби құзыреттілігін дамыту шарты ретінде әдістемелік қызмет жұмысын ұйымдастыру – «Республикалық қосымша білім беру оқу-әдістемелік орталығы» РМҚК, Астана, 2014 ж.;

9) «Балаларға қосымша білім беру жүйесіндегі кәсіптік бағдар беру қызметі» әдістемелік ұсынымдары – «Республикалық қосымша білім беру оқу-әдістемелік орталығы» РМҚК, Астана, 2015 ж.;

10) Денсаулық мүмкіндіктері шектеулі балалардың шығармашылық қабілетін дамыту бойынша әдістемелік ұсынымдар – «Республикалық қосымша білім беру оқу-әдістемелік орталығы» РМҚК, Астана, 2014 ж.;

11) «STEAM білімді енгізу бойынша әдістемелік ұсынымдар» – Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы, Астана, 2017 ж.;

12) Қазақстан Республикасында балаларға қосымша білім беруді дамытудың тұжырымдамалық тәсілдері – «Республикалық қосымша білім беру оқу-әдістемелік орталығы» РМҚК, Нұр-Сұлтан, 2019 ж.;

13) «Рухани жаңғыру» бағдарламасын іске асыру жағдайындағы тәрбиенің тұжырымдамалық негіздері – «Республикалық қосымша білім беру оқу-әдістемелік орталығы» РМҚК, Нұр-Сұлтан, 2019 ж.;

14) Работа над голосом с вокалистами на занятиях по сценической речи: оқу құралы, Захаров А. И., 2013ж.;

15) Исполнение – интерпретация в современной музыке: оқу-әдістемелік құралы, Вартанов С. Я., Л.В. Собинова атындағы Саратов мемлекеттік консерваториясы 2016ж.;

16) Теоретические и практические аспекты концертмейстерского мастерства: оқу құралы, Шамаева Р. М., 2013ж.;

17) Теория и методика музыкального воспитания: оқу құралы, Дьяченко И. Ю., 2014ж.;

18) Психология музыкальных способностей. Б.М. Теплов – Москва, Академия, 1997 ж.;

19) Музыкальная психология. В. Петрушин – Москва, Академический проект/Трикта, 2008 ж.;

20) Сборник казахских произведений под ред. Е.Ф. Бреусова (құрастырған Завацкая Г.А.). – Алматы, 2003 г.;

21) Компьютерный набор нот (Finale-2010). Жаңа бастағандар үшін практикалық құрал. В. Фурманов – Москва, Современная музыка, 2011 ж.;

22) Методика обучения игре на народных музыкальных инструментах. Жалпы курс: Оқу құралы. Н.А. Мицкевич – Кемеров мемлекеттік мәдениет және өнер университеті (КемММӨИ), 2007 ж.;

23) Бейнесабактар «Балалардың көркем-эстетикалық шығармашылығы (музыкалық, көркем, сәндік-қолданбалы, театр, хореография, кино және басқа)» (12 бейнесабак) – «Республикалық қосымша білім беру оқу-әдістемелік орталығы» РМҚК, Нұр-Сұлтан, 2020 ж. <https://www.ziyatker.org/110>.

**Образовательная программа курса повышения квалификации
«Искусство обучения эстраднему вокалу. Методика и практика»
для педагогов и специалистов по профилю организаций, реализующих
образовательные программы дополнительного образования детей**

Глава 1. Общие положения

1. Образовательная программа курса повышения квалификации «Искусство обучения эстраднему вокалу. Методика и практика» для педагогов и специалистов по профилю организаций, реализующих образовательные программы дополнительного образования детей (далее – Программа), включает в себя круг вопросов, касающихся развития и дальнейшего совершенствования дополнительного музыкального образования детей, предусматривает обновление теоретических, практических знаний, умений и расширение профессиональных навыков педагогов, оказание им методической помощи.

2. Программа разработана РГКП «Республиканский учебно-методический центр дополнительного образования» Министерства образования и науки Республики Казахстан (далее – РУМЦДО МОН РК) на основе анализа законодательных и нормативных правовых актов Республики Казахстан на предмет изменения действующих или появления новых требований, анализа ожиданий потребителей.

3. Продолжительность Курса повышения квалификации (далее – Курс) составляет 80 часов. При составлении расписания занятий допускаются изменения в учебно-тематическом плане с учетом обновлений науки и педагогических технологий.

4. Образовательный процесс Курса включает интерактивные формы обучения: лекция, практическое занятие, творческая мастерская, работа в малых группах, круглый стол, конференция, тренинг.

5. Программа направлена на совершенствование профессионального и педагогического мастерства педагогов и специалистов по профилю организаций дополнительного образования, осуществляющих музыкальное образование.

6. Программа позволяет напрямую взаимодействовать с педагогами и специалистами по профилю, обобщившими накопленный опыт, проанализировавшими свою деятельность с точки зрения инновационности и на основе изученного опыта спроектировать вариативную модель педагогической деятельности.

7. Программа способствует развитию и совершенствованию методики ведения обучающих программ, проявлению музыкального творчества педагогов с применением традиционных и инновационных методов обучения

вокальному искусству.

Глава 2. Глоссарий

8. Понятия, используемые в Программе:

1) вокальное искусство – исполнение музыки голосом; искусство передавать выразительными средствами певческого голоса содержание музыкального произведения. Различают виды вокального искусства: сольное (одиночное, одnogолосное); ансамблевое (групповое); хоровое (массовое);

2) вокальная музыка – музыка для пения с аккомпанементом на музыкальных инструментах или без него. Основными жанрами вокальной музыки являются: опера, оратория, оперетта, джаз и др.;

3) вокализ – в вокальной педагогике - упражнение или этюд для голоса без текста. Вокализ исполняется на гласную и предназначается для развития выразительности голоса и исполнительской техники певца;

4) инструментальное пение – техника слогового (бестекстового) пения, основанная на артикуляции не связанных по смыслу слогов или звукосочетаний;

5) мастер-класс – метод обучения и конкретное занятие по совершенствованию практического мастерства, проводимое в определенной области творческой деятельности для лиц, достигших достаточного уровня профессионализма;

6) музыкальная декламация - вокальное воплощение словесного текста, включающее речитатив, ариозо и другие виды пения.

7) эстрада – вид сценического искусства малых форм преимущественно популярно-развлекательного направления, включающий такие направления, как пение, танец, цирк на сцене, иллюзионизм, разговорный жанр, пародия, клоунада;

8) эстрадный вокал – развитие музыкальных способностей, формирование умений певческой деятельности и совершенствование вокальных навыков: певческой установки, звукообразования, певческого дыхания, артикуляции, интонации, развитие диапазона. Развитие навыков ансамблевого пения, развитие гармонического слуха и интонации, а также приобретение навыков работы в коллективе.

Глава 3. Тематика Программы

9. Тематика Программы с указанием количества теоретических и практических академических часов:

1) Нормативный правовой модуль – 6 часов (6 – теория).

Введение. Дополнительное образование детей в Республике Казахстан: состояние и перспективы развития – 2 часа (2 – теория).

Законодательные и нормативные правовые основы регулирования деятельности организаций, реализующих образовательные программы дополнительного образования детей – 2 часа (2 – теория).

Антикоррупционные меры в организациях образования – 2 часа (2 – теория);

2) Психолого-педагогический модуль – 10 часов (4 – теория, 6 – практика).

Психолого-педагогические аспекты образовательного процесса в организациях, реализующих программы дополнительного образования детей – 2 часа (2 – теория).

Психолого-педагогические основы теории и практики детского объединения – 2 часа (2 – теория).

Психолого-педагогическая диагностика состояния ребенка – 2 часа (2 – практика).

Психология взаимодействия через творческую деятельность в условиях детского объединения – 2 часа (2 – практика).

Психолого-педагогические особенности одаренности детей – 2 часа (2 – практика);

3) Теоретико-технологический модуль – 14 часов (8 – теория, 6 – практика).

Актуальные вопросы воспитания духовно-нравственных ценностей подрастающего поколения в условиях реализации общенациональной идеи «Мәңгілік ел», программы «Рухани Жаңғыру» – 4 часа (4 – теория).

Задачи и перспективы развития музыкального образования. Обновление содержания музыкального образования – 4 часа (2 – теория, 2 – практика).

Компетентностно ориентированное образование в системе дополнительного музыкального образования детей – 4 часа (2 – теория, 2 – практика).

Современные педагогические технологии музыкального образования – 4 часа (2 – теория, 2 – практика);

4) Практико-ориентированный модуль – 48 часов (10 – теория, 38 – практика).

Развитие певческих навыков детей на основе использования нетрадиционных технологий – 8 часов (2 – теория, 6 – практика).

Развитие, коррекция и охрана детского певческого голоса на основе использования традиционных технологий. Приемы ансамблевого исполнения – 8 часов (2 – теория, 6 – практика).

Современные техники и методы обучения эстраднему вокалу. Использование «STEAM» технологий в обучении и развитии вокального мастерства обучающихся – 8 часов (2 – теория, 6 – практика).

Методика постановки детских голосов в процессе обучения детей с особыми образовательными потребностями в классе эстрадного вокала – 8 часов (2 – теория, 6 – практика).

Расширение музыкального кругозора и формирование музыкальной культуры обучающегося. «Бэк-вокал» и его роль в эстрадном жанре – 8 часов (2 – теория, 6 – практика).

Традиционные и инновационные методы работы с эстрадным объединением – 6 часа (6– практика).

Защита проекта – 2 часа (2 – практика).

Всего – 80 академических часов: теория – 32, практика – 48.

Глава 4. Цель, задачи и ожидаемые результаты Программы

10. Цель Программы: создание условий для обновления знаний и совершенствования профессионального мастерства педагогов и специалистов по профилю, обучающих детей игре на казахских народных инструментах.

11. Для достижения цели Программы определены следующие задачи:

1) развитие профессиональной компетентности педагогов и специалистов по профилю музыкального направления организаций дополнительного образования;

2) ознакомление слушателей с обновлениями в законодательных и нормативных правовых актах по организации работы музыкального направления в системе дополнительного образования;

3) внедрение интегрированных подходов к различным видам обучения и воспитания в условиях музыкальной деятельности;

4) проектирование отдельных компонентов педагогической деятельности или целостного образовательного процесса в контексте обучения игре на казахских народных инструментах;

5) создание условий для активной, самостоятельной и продуктивной жизнедеятельности каждого ребенка по развитию своего потенциала;

6) оказание методической и практической помощи педагогам.

12. По завершении Курса у педагогов и специалистов по профилю организаций, реализующих образовательные программы дополнительного образования детей, будут обновлены знания и совершенствованы навыки профессиональной компетентности.

По завершении Курса слушатели:

1) знают:

законодательные и нормативные правовые основы регулирования деятельности организаций образования, реализующих образовательные программы дополнительного образования для детей;

состояние и перспективы развития дополнительного образования детей в Республике Казахстан;

антикоррупционные меры в организациях образования;
 направления воспитательной работы с детьми и подростками на основе общенациональной идеи «Мәңгілік ел», Программы «Рухани жаңғыру»;
 основные принципы воспитания (гуманизм, патриотизм, духовность, толерантность и др.);

сущность системного, компетентностного и деятельностного подходов в образовании;

2) умеют:

пользоваться психолого-педагогическими основами оценки способностей детей воспринимать информацию и проводить психолого-педагогическую диагностику состояния ребенка;

применять на практике методику и логику организации обучения с учетом возрастных особенностей современных детей и личностно-ориентированный подход в педагогическом стиле;

применять навыки коммуникации и межличностного общения, особенности педагогического взаимодействия в организациях дополнительного образования детей;

активно участвовать в преобразовании среды развития детей;

реализовывать образовательные программы, учебно-методические пособия для организаций дополнительного образования детей музыкального направления;

применять различные модели и инструменты критериального оценивания на разных этапах обучения;

3) владеют:

современными образовательными технологиями в обучении детей эстраднему вокальному искусству;

методикой постановки детских голосов в процессе обучения детей с особыми образовательными потребностями в классе эстрадного вокала;

традиционными и инновационными методами в работе с эстрадным объединением.

Глава 5. Структура и содержание Программы

13. Структура Программы:

1) общие положения;

2) глоссарий;

3) тематика Программы;

4) цель, задачи и ожидаемые результаты Программы;

5) структура и содержание Программы;

6) организация учебного процесса;

7) учебно-методическое обеспечение Программы;

8) оценивание результатов обучения;

- 9) посткурсовое сопровождение;
 - 10) список основной и дополнительной литературы.
14. Содержание Программы состоит из четырех модулей:

- 1) нормативный правовой;
- 2) психолого-педагогический;
- 3) теоретико-технологический;
- 4) практико-ориентированный.

15. Нормативный правовой модуль раскрывает вопросы по обновлению законодательной, нормативной правовой базы дополнительного образования детей, направления модернизации казахстанского образования.

Примерные темы данного модуля:

- 1) законодательные и нормативные правовые основы регулирования деятельности организаций, реализующих образовательные программы дополнительного образования для детей;
- 2) дополнительное образование для детей в Республике Казахстан: состояние и перспективы развития;
- 3) антикоррупционные меры в организациях образования.

16. Психолого-педагогический модуль предполагает совершенствование знаний о психолого-педагогических аспектах воспитания детей, развития личности обучающегося с учетом возрастных особенностей, рассматривает проблемы межличностного общения в педагогическом коллективе и преодоление межличностных конфликтов.

Примерные темы данного модуля:

- 1) психолого-педагогические аспекты образовательного процесса в организациях дополнительного образования для детей;
- 2) психология личности обучающегося музыкальной школы;
- 3) психолого-педагогические основы формирования музыкально творческих способностей участников эстрадных объединений.

17. Теоретико-технологический модуль раскрывает традиционные и новые педагогические, проектные и исследовательские технологии, содержание и формы музыкальной деятельности, особенности их применения, основные ожидаемые результаты.

Примерные темы данного модуля:

- 1) задачи и перспективы развития музыкального образования;
- 2) обновление содержания музыкального дополнительного образования;
- 3) современные педагогические технологии музыкального образования;
- 4) формирование информационно-коммуникационных компетентностей педагогов в условиях обновления содержания образования;

18. Практико-ориентированный модуль способствует совершенствованию педагогической деятельности в условиях перехода к практико-ориентированному образованию, реализации инновационных проектов, освоение которых возможно в ходе практических занятий по музыкальному дополнительному образованию детей.

Примерные темы данного модуля:

- 1) развитие певческих навыков детей на основе использования нетрадиционных технологий;
- 2) развитие, коррекция и охрана детского певческого голоса на основе использования традиционных технологий;
- 3) современные методы обучения эстраднему вокалу. Использование «STEAM» технологий в обучении и развитии вокального мастерства обучающихся;
- 4) методика вокальной работы в детской эстрадной студии;
- 5) методика постановки детских голосов в процессе обучения детей с особыми образовательными потребностями в классе эстрадного вокала;
- 6) расширение музыкального кругозора и формирование музыкальной культуры обучающегося. «Бэк-вокал» и его роль в эстрадном жанре;
- 7) взаимосвязь традиционных и инновационных методов в работе с эстрадным объединением.

Глава 6. Организация учебного процесса

19. Организация учебного процесса предусматривает проведение занятий в аудиторной и дистанционной формах, а также самостоятельную работу слушателя.

20. Программа предоставляет необходимые условия для проявления творчества педагогов с применением традиционных и инновационных методов.

Программа включает теоретические и практические занятия по законодательному и нормативному правовому, научно-исследовательскому, программно-методическому, практическому обеспечению процесса функционирования и развития дополнительного образования детей и призван обеспечить целенаправленность, целостность и системность действий по совершенствованию качества дополнительного музыкального образования Республики Казахстан в соответствии с современными требованиями.

21. Учебный процесс включает интерактивные методы обучения: дискуссия, мастер-класс, обсуждение видефильмов, совместное решение вопросов, защиту проекта.

22. Целевая группа слушателей Курса: педагоги и специалисты по профилю, работники культуры и искусства организаций, реализующих образовательные программы дополнительного образования детей, независимо от форм собственности и ведомственной подчиненности.

Глава 7. Учебно-методическое обеспечение Программы

23. Учебно-методическое обеспечение – это совокупность всех учебно-методических документов и материалов по модулям Программы, необходимых для организации и осуществления с их помощью обучения педагогов и специалистов по профилю организаций дополнительного образования.

24. Учебно-методическое обеспечение содержит следующие материалы:
учебно-методические пособия;
методические рекомендации для тренера/преподавателя/тьютора, слушателя;
конспекты лекций;
пособия по практическим занятиям;
материалы контроля знаний, умений, навыков;
гlossарий (справочник, словарь);
презентационные и раздаточные материалы;
методические материалы практических занятий;
аудио, видео и мультимедийные материалы;
список учебной литературы, рекомендуемой слушателям в качестве основной, дополнительной литературы и другие.

Учебно-методические комплексы могут использоваться как на бумажных носителях (книги, брошюры), так и в электронном виде.

25. Учебно-методическое обеспечение осуществляется по модулям Программы:

1) нормативный правовой модуль – законодательными и нормативными правовыми актами Республики Казахстан по вопросам образования;

2) психолого-педагогический модуль – электронными образовательными ресурсами (аудио, видеоматериалы, анимации и иллюстрации), методическими материалами тренингов и практических занятий;

3) теоретико-технологический модуль – программами по организации учебно-воспитательной работы, методическими рекомендациями по обновлению содержания образования, учебно-методическими пособиями, справочными материалами (гlossарий, справочник, словарь и другие);

4) практико-ориентированный модуль – разработками современных учебно-методических комплексов, практических занятий, мастер-классов, тренингов, презентационных материалов;

5) каждый модуль – конспектами лекций в печатном или электронном вариантах.

Глава 8. Оценивание результатов обучения

26. По завершении Курса предусматривается у педагогов и специалистов по профилю организаций, реализующих образовательные программы дополнительного образования детей, обновление, пополнение знаний и совершенствование навыков профессиональной компетентности.

27. По завершении учебного процесса с целью контроля и оценки знаний слушателей проводятся (по выбору):

- 1) презентация проекта;
- 2) итоговое тестирование.

28. Тестовые задания по итогам Курса включают вопросы на знание:

- 1) законодательных и нормативных правовых актов системы образования;
- 2) современных подходов к управлению организацией дополнительного образования;
- 3) психолого-педагогических аспектов в процессе творческой деятельности;
- 4) инновационных технологий и методов обучения.

29. Презентация проекта по итогам Курса предусматривает защиту исследовательской работы индивидуально или в группе по изученным модулям.

30. Критерии оценки контрольной работы по итогам реализации Программы.

«Зачет» (тест: 50 процентов и выше) – педагог и специалист по профилю знает проблемную область выполненного задания, понимает первопричины решаемой проблемы, применяет знание для выполнения задания, анализирует и синтезирует подходы (методы, средства, формы, инструментарий и другие) для решения проблемы, оценивает значимость выполнения задания для решения проблем повседневной практики.

«Незачет» (тест: ниже 50 процентов) – педагог и специалист по профилю недостаточно знает проблемную область выполненного задания, не понимает первопричины решаемой проблемы, не применяет знание для выполнения задания, не умеет анализировать и синтезировать подходы (методы, средства, формы, инструментарий и другие) для решения проблемы, низко оценивает значимость выполнения задания для решения проблем повседневной практики.

Глава 9. Посткурсовое сопровождение

31. Посткурсовое сопровождение ориентировано на решение частных задач педагога, состоит из следующих элементов: самоопределение, актуальность компетентностей, обратная связь, непрерывность. Посткурсовой период предполагает полномасштабную рефлекссию, творческий отчет об осуществляемой им деятельности после Курса.

32. В посткурсовом сопровождении деятельности педагога используются следующие формы:

- 1) результаты профессионального развития;
- 2) организация и проведение в течение первого календарного года после прохождения Курса не менее трех самостоятельных работ педагогом;

3) привлечение педагогов, прошедших Курс и успешно применяющих полученные знания, умения, навыки на практике, к участию в мероприятиях по обмену опытом, публичное признание их опыта (публикации в средствах массовой информации);

4) корректировка Программы Курса.

33. Мониторинг посткурсового сопровождения деятельности педагога проводится в течение трех лет один раз в год заочно либо в дистанционной форме.

34. Каждый слушатель после Курса готовит индивидуальный план профессионального развития и направляет творческий отчет организаторам курса.

Глава 10. Список основной и дополнительной литературы

35. Список основной и дополнительной литературы, используемой в ходе проведения учебного процесса Курса:

1) Работа над голосом с вокалистами на занятиях по сценической речи: учебное пособие, Захаров А. И., 2013г.;

2) Теория постановки голоса в связи с физиологией органов, воспроизводящих звук. С приложением практических советов учащимся пению и артистам (репринт) Сонки С., 2016г.;

3) Научные основы постановки голоса Заседателей Ф., 2018г.;

4) Теория и методика музыкального воспитания: учебное пособие, Дьяченко И. Ю., 2014г.;

5) Теория и методика музыкального воспитания. Учебное пособие. Жумалиева Г., Сулейменова Р. – Астана: Фолиант, 2011 г.;

6) Лукьянова Р., Гринько Н., Мылтыкбаева М., Сайгафарова Л., Шанбатырова Г., Шемякина Т. Сольфеджио 2ч. Двухголосие. – Астана, 2005г.;

7) Формирование социальной компетентности разрешения конфликтных ситуаций, толерантности и взаимодействия в многообразной культурной среде. Методическое пособие для руководителей системы образования, психологов, педагогов и социальных работников. Асылбекова Л.У. – Астана, 2013 г.;

8) Организация деятельности методической службы как условие развития профессиональной компетентности педагогов дополнительного образования – РГКП «Республиканский учебно-методический центр дополнительного образования», Астана, 2014 г.;

9) Методические рекомендации «Профорориентационная деятельность в системе дополнительного образования детей» – РГКП «Республиканский учебно-методический центр дополнительного образования», Астана, 2015 г.;

10) Методические рекомендации по развитию творческих способностей детей с ограниченными возможностями здоровья – РГКП «Республиканский учебно-методический центр дополнительного образования» – Астана, 2014 г.;

- 11) «Методические рекомендации по внедрению STEAM образования» – Национальная академия образования им. И. Алтынсарина – Астана, 2017 г.;
- 12) Концептуальные подходы к развитию дополнительного образования детей в Республике Казахстан – РГКП «Республиканский учебно-методический центр дополнительного образования», Нур-Султан, 2019 г.;
- 13) Концептуальные основы воспитания в условиях реализации программы «Рухани жаңғыру» – РГКП «Республиканский учебно-методический центр дополнительного образования», Нур-Султан, 2019 г.;
- 14) Работа над голосом с вокалистами на занятиях по сценической речи: учебное пособие, Захаров А. И., 2013г.;
- 15) Исполнение – интерпретация в современной музыке: учебно-методическое пособие, Вартанов С. Я., Саратовская государственная консерватория им. Л.В. Собинова 2016г.;
- 16) Теоретические и практические аспекты концертмейстерского мастерства: учебное пособие, Шамаева Р. М., 2013г.;
- 17) Теория и методика музыкального воспитания: учебное пособие, Дьяченко И. Ю., 2014г.;
- 18) Психология музыкальных способностей. Теплов Б.М. – М: Академия, 1997 г.;
- 19) Музыкальная психология. Петрушин В. – М.: Академический проект/Трикта, 2008 г.;
- 20) Сборник казахских произведений под ред. Е.Ф. Бреусова (составитель Завацкая Г.А.). – Алматы, 2003 г.;
- 21) Компьютерный набор нот (Finale-2010). Практическое пособие для начинающих. Фурманов В. – М.: Современная музыка, 2011 г.;
- 22) Методика обучения игре на народных музыкальных инструментах. Общий курс: Учебное пособие. Мицкевич Н.А. – Кемеровский государственный университет культуры и искусств (КемГУКИ), 2007 г.;
- 23) Видеозанятия «Художественно-эстетическое творчество детей (музыкальное, художественное, декоративно-прикладное, театральное, хореографическое, кино и др.)» (12 видеозанятий) – РГКП «Республиканский учебно-методический центр дополнительного образования», Нур-Султан, 2020г. <https://www.ziyatker.org/110>.